

## YANGI DAVR O‘ZLASHMALARIDA TRANSFORMATSION DARAJALANISH

Otabek Ulashevich SHUKUROV

Filologiya fanlari nomzodi, dotsent  
Qarshi davlat universiteti doktranti  
Qarshi, O‘zbekiston

## ТРАНСФОРМАЦИОННАЯ ГРАДУАЛЬНОСТЬ В ЗАИМСТВОВАНИЯХ НОВОГО ПЕРИОДА

Отабек Улашевич ШУКУРОВ

Кандидат филологических наук, доцент, докторант  
Каршинский государственный университет  
Карши, Узбекистан

## TRANSFORMATIONAL GRADUALITY IN MODERN BORROWINGS

Otabek Ulashevich SHUKUROV

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Doctoral Student  
Karshi State University  
Karshi, Uzbekistan [otabekshukurov1@mail.ru](mailto:otabekshukurov1@mail.ru)

UDC (УЎК, УДК): 811.512.133

### Иқтибос келтириш учун (For citation, для цитирования):

Shukurov O.U. Yangi davr o‘zlashmalarida transformatsion darajalanish// O‘zbekistonda xorijiy tillar — 2022. — No.2 (43). — B. 48-60.

<https://doi.org/10.36078/1652710255>

**Received:** February 20, 2022

**Accepted:** April 17, 2022

**Published:** April 20, 2022

Copyright © 2022 by author(s).

This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0).

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>



Open Access

**Аннотация.** Мақола mustaqillik davri o‘zlashmalarining transformatsion darajalanishini tavsifiy metoddagi tadqiq etishga bag‘ishlangan. Unda o‘zlashmalar asos ma‘noda qo‘llanuvchi leksemalar, asos ma‘nosi qisman o‘zgargan leksemalar hamda asos ma‘nodan uzilgan leksemalar ko‘rinishida tasniflandi. Buning uchun manba tildagi so‘zning etimologik ma‘nosi va o‘zlashmaning qabul qilingan tildagi genetik ma‘nosi orasidagi aloqaga asoslanilgan Maxsus kuzatishlar yangi davr o‘zlashmalarining aniq misollar asosida ko‘rsatib berilgan. O‘rni bilan o‘zlashmalarining izoh lug‘atda berilishi bo‘yicha tavsiyalar ham berilgan. Tahlil jarayonida dominant leksemaning paradigmatic munosabat hosil qiluvchi qurshovlariga alohida mikrosistema sifatida yondashildi. Bunda tashqari, o‘zlashmalar hamda semantika bo‘yicha ilmiy tadqiqot ishlarini olib borgan tilshunoslarning fikrlariga tayanildi va ular munosabat bildirildi. Yangi davr o‘zlashmalarining manba tilda asosiga munosabati turlicha ekanligi va ular orasidagi sezilarli o‘zgarishlar mazmuniy aspektda ham, shakliy aspektda ham jiddiy ilmiy tadqiqot va maxsus o‘rganishlar uchun asos bo‘lishi ta‘kidlandi. So‘nggi yillari paydo bo‘layotgan hamda so‘zlashuv jarayonida qo‘llanilayotgan neologizmlarning ommalashayotgani e‘tirof etildi. Ularning bu jarayonda tez ommalashishi adabiy tildan, o‘zbek tilini lug‘at fondidan munosib o‘rin olish ehtimolini oshirishi bilan belgilandi.

**Калит so‘zlar:** o‘zlashma so‘zlar; leksika; etimologik ma‘no; genetik ma‘no; semantik; tushuncha.

**Аннотация.** В статье ставится задача изучения трансформационного уровня заимствования периода независимости описательным методом. В нем заимствованные классифицируются в виде лексем, употребляемых в основном

значении, лексем с частично измененным основным значением лексем, оторванных от основного значения. Это основано на связи между этимологическим значением слова в исходном языке и генетическим значением заимствования в языке реципиенте. Специальные наблюдения сделаны на основе конкретных примеров заимствований нового периода. Также даны рекомендации по интерпретации заимствований в толковом словаре. В процессе анализа доминирующие в тексте лексемы образующие парадигматические отношения, рассматриваются как отдельная микросистема. Кроме того, были прокомментированы мнения лингвистов, которые проводили исследовательскую работу по заимствованиям и семантике. Отмечено, что отношения заимствований нового периода к основе исходного языка различны, а существенные изменения между ними являются основанием для серьезных научных исследований и специальных исследований вообще как в смысловом аспекте, так и в формальном аспекте. Признано, что неологизмы, возникшие в последние годы и употребляемые в разговорной речи, становятся все более популярными. Их стремительная популярность в этом процессе рассматривалась как увеличение вероятности занять достойное место в литературном языке, в словарном фонде узбекского языка.

**Ключевые слова:** заимствования; лексика; этимологическое значение; генетическое значение; семантический; понятие.

**Abstract.** The article aims to study the transformational level of borrowings of the independence period by a descriptive method. Borrowings are classified as lexemes used in the main meaning, lexemes with a partially changed primary meaning, and lexemes torn off from the central meaning. This is based on the relationship between the etymological meaning of the word in the source language and the genetic meaning of the borrowing in the recipient language. Remarkable observations are made on the basis of specific examples of borrowings from the new period. Recommendations are also given on how to interpret borrowings in the explanatory dictionary. In the process of analysis, the dominant lexemes in the source, forming paradigmatic relations, are considered a separate microsystem. It is noted that the relationship of borrowings of the new period to the basis of the original language is different, and significant changes between them are the ground for serious scientific research, both in the semantic and formal aspects. It is recognized that neologisms that have emerged in recent years and used in everyday speech are becoming increasingly popular. Their rapid popularity in this process was seen as an increase in the likelihood of taking a worthy place in the vocabulary of the Uzbek language.

**Keywords:** borrowings; lexis; etymological meaning; genetic meaning; semantic; concept.

**Kirish.** O'zlashma so'zlar va ularning semantik xususiyatlarini o'rganish o'ziga xos tarixga ega. Mavzu talqini tilshunoslikning umumiy plani asosida ham, maxsus kuzatishlar dorasida ham tadqiq etilgan.

O'zbek tilshunosligida o'zlashma so'zlar muammolariga e'tibor XX asrning 40-yillaridan boshlangan bo'lsa, bugungi kunga qadar turli tomondan va rang-barang aspektlarda tilshunoslarning tadqiq obyektiga aylandi. Nazariy va amaliy jihatlariga ko'ra umumiylik kasb etgan o'zlashma so'zlar mavzusi o'zining tadjriy shakllanishi hamda taraqqiyot

tendensiyalariga ega. Ular dissertatsiya, monografiya, ilmiy maqola, darslik, o'quv qo'llanma va lug'atlar ko'rinishida shakllandi.

Xususan, so'z o'zlashtirish va semantika masalalari F. Abdullaev (1), N. Gulyamova (3), M. Mirtojiyev (6), U. Qo'ziev (7), N. Isakova (4) va boshqalarning ishlarida bosqichma-bosqich o'rganildi.

Bugungi kunda istiqloq davrida paydo bo'lgan o'zlashmalar ham salmoqli bo'lib, ularni leksikada tutgan o'rni, ma'no kengayish hajmi, lug'atlarda aks ettirish imkoniyati kabi masalalar muhim hisoblanadi. Shular qatorida o'rganilayotgan mustaqillik davri o'zlashmalarining transformatsion darajalanish muammosi ham dolzarbdir. Maqolaning umumiy mazmuni aynan shu muammo talqiniga bag'ishlangan.

Manba tildan qabul qiluvchi til leksikasiga so'z o'zlashtirilishi murakkab jarayon va odatda, so'z beruvchi til birligi ko'proq polisemantik xususiyatli birlik bo'ladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, bunday birliklar o'z semantik hajmining imkoniyatlarini singayotgan tilda to'la namoyon eta olmasligi tabiiy hol. Odatda, so'z beruvchi tildagi birliklarning so'z oluvchi tilga o'zlashishi muayyan innovatsiya ta'sirida yoki ijtimoiy zarurat sifatida sodir bo'ladi. Taraqqiy etayotgan har qanday jamiyatdagi kishilar ongida zamon va makon ta'siri o'laroq nomlanmagan tushunchalarning haddan ziyod paydo bo'layotgani ham tabiiy holdir. Leksikada bunday bo'shliqlar — leksik lakunalarning nominatsiyasi jarayoni asosan o'zlashmalar orqali to'ldirib boriladi.

Muhimi, bularning barchasi neologizmlarning makon va zamon sharoitlariga moslashib tilga singishi, yashab qolishi, muqimlashishi va qayta shakllangan semantik hajmining kengayish imkoniyatlari bilan ham belgilanadi.

Yangi davr o'zlashmalardagi o'ziga xos o'zgarishlar so'z beruvchi va so'z o'zlashtiruvchi tillar kesimida qiyoslanganda yaqqol seziladi. Ular orasidagi sezilarli o'zgarishlar mazmuniy aspektda ham, shakliy aspektda ham jiddiy ilmiy tadqiqot va o'rganishlar uchun ehtiyoj mavjudligini ko'rsatadi. Xususan, o'zlashmaning manba tildagi asosiga ko'ra semantik aloqadorlikning qanchalik saqlashi jihatidan o'rganilganda masalaning mohiyati oydinlashadi. Natijada o'zlashmalarning turli transformatsion darajalanishlar asosida muayyan tasniflarga ajralishi, muayyan mavzuviy guruhlar asosida farqlanishi kuzatiladi. O'zlashmalarning shakliy aspektdagi o'zgarishlari esa alohida va murakkab tadqiqot obyekti bo'lib, bu muammo aynan ularning imloviy va tuzilish jihatidan turlari, omonimligi, paronimligi kabilar atrofida kechishi tabiiy.

Darajalanish jarayoni manba til so'zining qabul qiluvchi til leksikasida "etimologik ma'noni saqlay olish imkoniyati" mezonidan kelib chiqib tekshiriladi. Transformatsion darajalanish tasniflari rang-barang bo'lsa ham, tahlilda tartibga solishning sodda imkoniyatlari nuqtai nazaridan ularni *asos ma'nosida qo'llanuvchi leksemalar*, *asos ma'nosi qisman o'zgargan leksemalar* hamda *asos ma'nodan uzilgan leksemalar* ko'rinishida farqlab o'rganish o'rinli bo'ladi.

**Asosiy qism.** Asos ma'nosida qo'llanuvchi o'zlashmalarning, o'zbek tilida monosemantik yoki polisemantik xususiyatga ega bo'lishidan qat'iy nazar, bosh (to'g'ri) ma'nosi manba tildagi genetik ma'nosiga analogik holda shakllangan bo'lishi talab etiladi. Biroq bu jarayonda vositachi tilning ham ta'siri mavjud bo'lib, so'zning genetik ma'nosi doimo manba til birligiga qarab belgilanadi. Genetik ma'nosi deganda so'zning bugungi kun lug'atlarida qo'llanayotgan ma'nosi nazarda tutilyapti. Biroq bunda so'zning etimologik ma'nosi aks etishi yoki aks etmasligi qat'iy belgilanmaydi.

Mustaqillik davri o'zlashmalarini tavsifiy va komponent tahlil metodlari asosida o'rganish mavzu mohiyatiga mosdir. Negaki, olinmalar manba tildan so'z qabul qiluvchi tilga o'zlashganda fonetik, leksik-semantik va morfologik sathlar tabiatiga ma'lum darajada moslashadi. Ayniqsa, o'zlashmalardagi semantik o'zgarishlarni ularning manba tildagi asosi bilan aloqadorlikda o'rganish semasiologik tadqiqotlar uchun ahamiyatli natija berishi mumkin.

Leksikadagi asos ma'nosida qo'llanuvchi leksemalarni ajratish tadqiqotchi uchun murakkab vaziyatni vujudga keltirmaydi. Ularni tekshirish so'zning etimologik ma'nosi bilan manba til lug'atidagi denotativ ma'noga yaqinligi asosida bo'ladi. Odatda, asos ma'noda qo'llanuvchi leksemalarni, boshqalaridan farqli o'laroq, tez va oson farqlab olish tildan foydalanuvchilar uchun yengil kechadi. Aksariyat hollarda ularni etimologik ma'noga tayanib talqin etish ko'nikmasi ham shakllangan, deyish mumkin. Biroq bunday gipotezalar so'zning aniq ma'nosi haqida doimo to'g'ri tasavvur bera oladi deyish qiyin.

Inglizcha *display* (*display* — qayta ko'rsatmoq) so'zi ingliz tilida ham, o'zbek tilida ham "kompyuter tizimi yoki boshqa maxsus uskunalar orqali matn, jadval, grafik, rasm, audio, video shaklida uzatiladigan axborotlarni aks ettirishga mo'ljallangan ekran" ma'nosini ifodalaydi. Manba tilda "predmet" tushunchasi uning etimologik asosi bo'lgan "harakat" asosida shakllangan. Shuning o'ziyiq leksemi asos ma'nosida qo'llanuvchi birliklar qatorida turishini ko'rsatadi. Biroq so'zning derivatsiya jarayonini o'zbek tilida mavjud *so'z yasovchi asos* — *yasovchi vosita* — *yasalma* (sadoqat + li — sadoqatli) kabi konstruksiyaga qiyoslab bo'lmaydi. Zero, fe'l leksema deb qaraladigan birlikning, kontekst jarayoniga muvofiq, ot leksema sifatida talqin etilishi ingliz tili uchun normal hodisa hisoblanadi.

*Fayl* so'zining etimologiyasi ingliz tilida *file* — *qog'ozlar tikmasi, kartoteka* tushunchalari asosida bo'lib, lug'atlarda polisemantik so'z sifatida izohlangan. O'zbek tiliga esa terminlik ma'nosi bilan: "kompyuterda bitta nom ostida saqlanadigan ma'lumot" tushunchasi orqali shakllandi. Keyingi paytlari bu so'zning "turli hujjatlarni tartibli shaklda saqlashga mo'ljallangan ofis jihozi (shaffof polietilen papka)" referenti ham shakllandi, deyish mumkin. Albatta, bu kabi so'zlarning polisemantik xususiyati yoki ma'no hajmining kengayishi yaratiladigan izohli lug'atlarda aks etishi lozim.

Masalan, inglizcha *bonus* so'zi o'zbek tili so'zlashuv nutqida *ko'rsatilgan xizmat uchun munosib mukofot, imtiyozli yengillik, qo'shimcha haq, chegirmali imkoniyat* kabilar atrofida reallashadi. Bu so'z lotincha *yaxshi, marhamatli* ma'nolarini ifodalasa ham, ingliz tilidagi ma'nolari motivida o'zlashdi. Uning o'zbek tilida ifodalanayotgan ma'nolari aynan inglizcha tushunchalarga to'la mos keladi. Lotin tili bugungi kunda iste'moldan chiqqan tillar sirasiga kiradi. Uning xazinasidagi birliklardan hind-evropa tillarida, xususan, farmatsevtika sohasi amaliyotida keng foydalaniladi. O'zbek tiliga o'zlashayotgan ko'plab inglizcha so'zlarning manbasi lotincha hisoblanadi. Biroq ularning bugungi pragmatik ma'nosi lotin tilidagi etimologik ma'nosidan farq qilishi tabiiy. Shunga ko'ra, tadqiqotchilarning o'zbek tiliga o'zlashayotgan shunday so'zlarning manbasini shartli ravishda inglizcha o'zlashma sifatida talqin etishlari ham to'g'ri yondashuvdir. O'zlashma so'zlarning manbasini ko'rsatishga bo'lgan rang-barang yondashuvlar ruscha o'zlashma so'zlar lug'atlarida ham,

o‘zbekcha lug‘atlarda ham, hatto maxsus ilmiy tadqiqot ishlarida ham uchrab turadi.

*Imij* so‘zining kelib chiqishi inglizcha *image*, lotincha *imago* — *timsol*, ko‘*rinish* tushunchalari asosida shakllangan. O‘zlashmaning “shaxs, hodisa, narsaning ommalashtirish, reklama qilish kabi maqsadlarda odamlarga hissiy-ruhiy ta‘sir ko‘rsatishni ko‘zlab shakllantiriladigan qiyofasi”; “targ‘ib qilish vositalaridan biri” (9, 129) ma‘nolari o‘zbek tilida ham, ingliz tilida ham uyg‘un ma‘noga ega. So‘zning ko‘p ma‘noliligini hisobga olmaganda, manba tildagi asos ma‘no so‘z o‘zlashtiruvchi tilda semantik o‘zgarishga uchramagan. Ingliz tilida bu so‘z polisemantik xususiyatli birlik hisoblanadi. O‘zbek tilida esa uning turli vaziyatlarda qo‘llanishi o‘zlashmaning semantik hajmi kengayayotganidan darak beradi.

Ko‘rinadiki,  *fayl*, *bonus*, *imij* so‘zlarining lug‘atdagi ma‘nosi asos ma‘nosiga bevosita aloqador va keskin o‘zgarish kasb etmagan.

O‘zlashma leksemalarning o‘zbek tili leksikasiga qay darajada singganligi uning uslublar doirasida qo‘llana olish imkoniyatiga qarab ham belgilanadi. Mazkur holat o‘zlashma so‘zlarning leksikaga singish darajasini ko‘rsatuvchi o‘ziga xos bosqichdir. Kuzatishlar jarayonida *imij* leksemasining kitobiy uslubdagi imkoniyatlari yetarlicha shakllanmaganligi aniqlashadi. So‘zlashuv jarayoni esa buning aksi bo‘lib, san‘atkor va yoshlar nutqida leksemaning qo‘llanish darajasi anchayin faol ahamiyat kasb etgan.

**Mustaqillik davri o‘zlashmasi bo‘lgan *karaoke* «oldindan yozib olingan musiqaga kuylash imkonini beruvchi elektron qurilmadan foydalanish yoki qurilmaning o‘zi» tushunchasini ifodalaydi. *Karaoke* yaponcha qo‘shma so‘z shaklida bo‘lib, manba tilda “quruq, yolg‘iz orkestr” ma‘nolarini ifodalaydi. Ommaviy qo‘shiqlarni kuylashni ifoda etadigan mazkur o‘zlashma “ko‘ngil ochish maskani” denotativ ma‘nosiga ham ega. Bu so‘zning etimologik ma‘nosi ham, o‘zbek tilidagi atash ma‘nosi ham deyarli o‘zgaragan. So‘z manba tilda muayyan tushuncha asosida shakllanganidan buyon o‘zining semantik xususiyatini deyarli o‘zgartirmay kelmoqda.**

Qisqa tasvirli, badiiy lavhalari saralab olingan kadrlar ketma-ketligini ifodalaydigan klip o‘zlashmasi o‘zining *inglizcha etimologik ma‘nosi* clip — uzib, yulib olmoq; kesib qo‘ymoq tushunchalaridan uzoqlashmagan. Uni ham asos ma‘nosida qo‘llanuvchi leksemalar sirasiga kiritish mumkin. Hozirgi kunda so‘zlashuv uslubida keng qo‘llanayotgan videoklip, videorolik o‘zlashmalari ham aynan shu mazmunda ishlatiladi.

O‘zbek tili jonli so‘zlashuv nutqiga raqamli media motivida faollashgan *intriga* (*fr.* intrigue < *lot.* intricare — adashtirmoq, yo‘ldan urmoq) so‘zi fitna, qutqu, *ters tashviqot*, hiyla-nayrang, *gij-gijlash* paradigmalari bilan o‘zaro ma‘nodoshlik munosabatini hosil qila oladi. Mazkur leksemaning sememasini haddan ziyod yashirin, g‘arazli harakat ko‘rinishida shakllantirish mumkin. Uning tarkibidagi g‘arazli harakat uzvi o‘z semantik guruhiga mansub leksemalar sememalari uchun integral sema vazifasini bajargan.

**Ingliz tilida yozgi uy referentini ifodalovchi *kottej* (cottage) so‘zi o‘zbek tili lug‘at boyligiga allaqachon muqim holatda o‘zlashib bo‘ldi. Angliyada fermer xo‘jaligi ishchilari ko‘proq yozda mehnat qilgani sababli ham o‘zlashma dehqon uyi tushunchasini ham ifodalaydi. Umuman olganda, *kottej* “hajmi katta bo‘lmagan, asosan, bir oilaga mo‘ljallangan turar joy” ma‘nosiga ega. Muhimi, undagi turar joy semasi o‘z vazifasini yo‘qotmagan.**

Kuzatilgan tahlil natijalariga ko'ra, *intriga*, *kottej o'zlashmalarini ham* asos ma'nosida qo'llanuvchi leksemalar qatoriga kiritish o'rinli bo'ladi. Bundan tashqari, mustaqillik davrida o'zlashgan *dizayn*, *klon*, *kolorit*, *karting*, *broyler*, *broker*, *buklet* kabi so'zlar haqida ham shunday xulosaga kelish mumkin. Ular manba tilning o'zida ham aynan shunday tushunchani ifodalay oladi. Faqat tadqiqotchidan ularning lug'atdagi genetik ma'nosini etimologik ma'no bilan qorishtirmaslik talab etiladi.

O'zlashmalar asos ma'noda qo'llanishi jihatidan o'rganilar ekan, ular muayyan sistema ichida o'rni bilan etimologik ma'noni bevosita ifoda etishi yoki ma'no ixtisoslashuvi, ba'zan ma'no torayishi jihatidan o'zaro farqlanishi mumkin.

Etimologik ma'noni bevosita ifoda etuvchi leksemalar so'z qabul qiluvchi til egalari uchun ham oson qabul qilinadi: **xoll** (*inglizcha hall — zal*) — **jamoat binolarida, xususan, mehmonxona, teatr va boshqa joylarda dam olish, kutish uchun mo'ljallangan xona**; **keys** (*inglizcha case — portfel*) — diplomatmonand portfel; **zombi** (*inglizcha — zombi(e) < afrika tillari — sehr-jodu bilan tiriltirilgan murda*) — tafakkur qobiliyati yo'q, shaxsi va erkidan mosuvo kishi, manqurt; **broyler** (*inglizcha broiler — go'shtga boqiladigan jo'ja*) — go'shtdor jo'ja, *bifshteks* (*inglizcha — beefsteak: beef — mol go'shti, go'sht, steak — qiyma, parcha*) — qovurilgan mol go'shti; **monitoring** (*monitor + inglizcha -ing — harakat nomi qo'shimchasi: kuzatish, nazorat qilish*) — maqsadli ravishda kuzatib borish kabilar. Keltirilgan misollarning etimologik ma'nosi bilan genetik ma'nosi o'zaro mutanosib xarakterga ega.

Ma'no ixtisoslashuvi, torayishiga ko'ra, asos ma'noda qo'llanuvchi leksemalar esa (manba til tadqiqida) ko'proq xalq tilidagi so'zlarning ilmiy uslubga xoslanishi bilan bog'liqdir. Quyida ularning sohalar kesimida ixtisoslashishi bilan bog'liq ma'nolarini kuzatamiz:

**kreking** (*inglizcha cracking — parchalanish, ajralish*) so'zi *texnika sohasi bilan bog'liq*: neft va uning tarkibiy qismlarini kimyoviy usulda qayta ishlash jarayoni;

**lizing** (*inglizcha lease, leasing — ijara; ijara shartnomasi; ijaraga bermoq*) so'zi moliya sohasi bilan *bog'liq*: ishlab chiqarish vositalari yoki boshqa tovarlarni uzoq muddatli ijaraga berish yoki olish;

*trening* (*inglizcha training — o'rgatish, tarbiyalash, mashq qildirish*) so'zi ta'lim jarayoni bilan *bog'liq*: bilim, ko'nikma va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan faol ta'lim usuli;

*kliring* (*inglizcha clearing — hisob-kitob qilish*) so'zi moliya sohasi bilan *bog'liq*: davlatlar, kompaniyalar, tashkilotlarning naqd pulsiz hisob-kitob tizimi;

**pas** (*inglizcha pass — uzatmoq*) so'zi sport sohasi bilan *bog'liq*: sport o'yinlarida o'yinchining o'z jamoadoshiga to'p (shayba)ni uzatishi;

**xolding** (*inglizcha holding — egalik qiluvchi, ega bo'lgan*) so'zi *iqtisod sohasi bilan bog'liq*: o'zga firmalarni nazorat qilish va boshqarish uchun ularga tegishli aksiya nazorat paketlarini sotib olib egalik qilish;

**bodibilding** (*inglizcha body-building — tana tuzilishi*) so'zi sport sohasi bilan *bog'liq*: muskullarni rivojlantirish maqsadida trenajyor uskunalari orqali amalga oshiriladigan jismoniy mashqlar tizimi kabi.

**Bundan tashqari**, *inglizcha sayt so'zi site — o'rin, joy* ma'nosini ifodalaydi, uning genetik ma'nosi esa "Internetda foydalanuvchiga vizual ma'lumotlarini shakllantirish uchun beriladigan joy" izohiga ega.

**Rasmiy uslub jarayoniga kirib borgan va faol qo'llanishda bo'lgan reglament** (*fr. reglement < lot. regula — tartib, qoida*) leksemasi

o‘zbek tilining izohli lug‘atida “1. Yig‘ilish, majlis, kengash kabilarni olib borish, o‘tkazish tartibi. 2. Biror davlat organi, muassasa, tashkilot va sh.k. ning faoliyat tartibini belgilovchi nizom va qoidalar majmui. 3. Xalqaro kongresslar va konferensiyalar tomonidan qabul qilingan ba‘zi hujjatlarning nomi” ma‘nolariga ega. Leksemaning polisemantik xususiyati manba tilda so‘z ifodalaydigan referentlar bilan aloqadorlikda shakllangan. Sodaroq qilib aytganda, hosila ma‘no yangi leksikada ko‘chma ma‘no ko‘rinishida yoki manba tildagi tushunchalaridan ayri holatlarda paydo bo‘lmagan. Xulosa qilib aytganda, **reglament leksemasi sememasini biror faoliyat yoki jarayonning “tartibini belgilovchi qoida” ko‘rinishida ko‘rsatish mumkin.** Lug‘atdagi bosh ma‘no uchun esa, yuqorida aytilgan birinchi ma‘noga analogik tarzda, “yig‘ilishda nutq jarayoni uchun belgilanadigan vaqt me‘yori” tushunchasi yetakchilik qiladi.

Istiqlol davri o‘zlashmalari orasida **shou, sprint, sprinter, trek, broker, konsalting kabi turli sohalarga oid leksemalar ham mavjudki, ularning tahlili va ilmiy talqini leksikada** asos ma‘noda qo‘llanuvchi leksemalarning ko‘plab uchrashi haqida tasavvur uyg‘otadi.

**Umuman olganda, o‘zlashmalardagi** asos ma‘noda qo‘llanuvchi leksemalarni ichki guruhlar asosida o‘rganish mumkin. Biroq ularga umumiy planda qaraganda, etimologik ma‘noga aloqadorlik anchayin seziladi. Bu aloqadorlik so‘z ifodalaydigan tushuncha bilan bog‘liq bo‘lib, referentning tarixiy taraqqiyot davomida keskin o‘zgarishlarga asoslanmasligi bilan belgilanadi.

Asos ma‘nosi qisman o‘zgargan leksemalar o‘z etimologik ma‘nosiga bevosita emas, balki bilvosita bog‘lanadi. Bu bog‘lanish so‘z genetik (hozirgi) ma‘nosini etimologik ma‘noga bog‘lanishi uchun leksema ma‘no hajmi taraqqiyotidagi o‘zgarishlarga asoslanadi. Garchi so‘zning bugungi bosh ma‘nosi o‘zi asoslanadigan etimologik ma‘noni u yoki bu darajada takrorlamasa-da, ular orasidagi mushtaraklikni mantiqiy jihatdan tiklab olish mumkin. Masalan, **pikap so‘zining inglizcha asosi** pick-up — < pick up — ko‘tarish tushunchasida bo‘lib, “yuk va odam tashishga ixtisoslashgan ochiq kuzovli avtomobil” ma‘nosini bildiradi. So‘z etimologiyasidagi “ko‘tarish” tushunchasining lug‘atdagi genetik ma‘nosida aks etgan “tashish” referentining o‘zaro integratsiyasi mavjud. Aynan ana shu analogiya asosida so‘zning ma‘no hajmi qayta shakllangan. Bu kabi asos ma‘nosi qisman o‘zgargan birliklarni boshqa o‘zlashmalar tahlilida ham kuzatish mumkin.

Masalan, **inglizcha multimedia (multimedia)** so‘zi kelib chiqishiga ko‘ra multi-... — ko‘p hamda **lotincha** media, medium — o‘rta, markaz tushunchalariga asoslangan bo‘lib, so‘zning bugungi lug‘atdagi “axborot uzatishning texnologik va rang-barang vositalari” bosh ma‘nosi ham etimologik ma‘noga aloqadorlikda shakllangan. Faqat ular orasidagi aloqa o‘ziga xos murakkabliklarga asoslangan.

**Bluming** o‘zlashmasi o‘zbek tilida “temir yoyadigan prokat stan” ma‘nosiga ega. Uning **inglizcha blooming** — *quyma po‘lat xomashyo* asos ma‘nosiga aloqadorlikni ilmiy tahlillar natijasida shakllantirish mumkin. **Blumingning** texnik termin sifatida shakllanishi o‘z etimologik ma‘nosiga nisbatan yaqinlikni kamaytirgan. Qolaversa, **blumingdagi** “cho‘kichlanuvchi qattiq metall” referenti “metall chig‘iraydigan murakkab mexanizm” tushunchasiga o‘zgargan. Bu esa o‘zlashmani asos ma‘nosi qisman o‘zgargan leksemalar guruhiga kiritish uchun zamin yaratgan.

Asos ma‘nosi qisman o‘zgargan leksemalar tadqiqi jarayonida quyidagi leksemalarning etimologik va genetik ma‘nolarini muqoyasa etish orqali o‘zaro aloqadorlik, mushtaraklikni tiklash mumkin:

*triller* — inglizcha *thrill* — hayajonlanmoq ma'nosi — o'zlashmaning lug'atdagi tushunchasi “murakkab syujetli, detektiv film yoki badiiy asar”;

*spiker* — inglizcha *speaker* so'zlovchi ma'nosi — o'zlashmaning lug'atdagi tushunchasi “parlament yoki palata raisi”;

*briefing* — inglizcha *briefing* yo'l-yo'riq (brief — qisqa; qisqacha xulosa) ma'nosi — o'zlashmaning lug'atdagi tushunchasi “rasmiy shaxslarning muhim ijtimoiy-siyosiy masalalar yuzasidan ommaviy axborot vositalari vakillari ishtirokida qisqa xulosalari bildiriladigan uchrashuvi” kabilar.

Asos ma'nosi qisman o'zgargan leksemalar manba tildagi lug'aviy ma'nosidan to'la uzilmagan va uni yetarlicha saqlab qololmagan birliklardir. Aniqroq aytganda, bunday leksemalar asos ma'nosida qo'llanuvchi leksemalar va asos ma'nodan uzilgan leksemalar orasida oraliq uchinchi vazifasini bajaradi.

Bugungi kun o'zlashmalarining motivatsion omili zamonaviy innovatsiyalar hisoblanadi. Shunday innovatsiyalardan biri, bu — internet tarmog'i orqali kriptovalyuta (raqamli / virtual valyuta) topish imkoniyati bo'lib, aynan shunday imkoniyatlar *mayning* orqali amalga oshiriladi. *Mayning* inglizcha (*mining* — konchilik, tog'-kon sanoati) so'z bo'lib, bu termin “internet tizimiga ulangan kompyuterlarning maxsus dasturlar vositasida kriptovalyuta ishlab topishi jarayoni”ni ifodalaydi. Ko'rinadiki, bu leksema o'zining etimologik ma'nosiga aloqador emas.

Lokaut — siyosiy tushuncha ifodalaydigan **termin va u inglizcha lock-out** — eshikni yopmoq birikmasi asosida shakllangan, genetik ma'nosi “korxonada faoliyatini to'xtatib qo'yish va ishchilarni ommaviy ravishda ishdan bo'shatish”ni anglatadi. Umuman olganda, asos ma'nosi qisman o'zgargan leksemalar alohida guruh sifatida shakllangan va ularning tadqiqini *vaucher*, *velotrek*, *trauler*, *xaker*, *sheyping*, *charter*, *pikirovka* kabi misollar tahlilida ham davom ettirish mumkin.

Asos ma'nodan uzilgan leksemalar manba tildagi etimologik ma'nosidan ancha yiroqlashgan bo'lishi bilan birga, ular orasidagi o'zaro munosabat maxsus etimologik tahlillar natijasidagina aniqlashadi. Odatda, o'zlashmalarni qabul qiluvchi til egalari uchun bunday talqinlar murakkab sanaladi. Masalan, fransuzcha *piket so'zi etimologik jihatdan qoziqcha* ma'nosini ifodalaydi. Uning bugungi kunda harbiy sohada “kamsonli soqchilar otryadi” yoki “ish tashlash yuz bergan joyda qorovullik qilib yuruvchi ishchi guruh”, bundan tashqari, *siyosiy termin sifatidagi* “odatda hukumat idoralari oldiga biror narsadan norozilikni ifodalash uchun qo'yiladigan vakillar guruhi” tushunchalariga aloqadorligi sezilmaydi.

Shuningdek, *inglizcha belting* so'zining tarixiy ma'nosi *belting* — *harakatlantirish tasmasi* ma'nosini anglatsa, o'zlashmaning nutqiy ma'nosi “transportyor, elevator lentalari va rezinalangan qayishlar tayyorlanadigan og'ir va pishiq gazlama”ni ifodalaydi. Bundan tashqari, **bullitning etimologiyasi** inglizcha *bullet* — o'q ma'nosini bersa, bugungi kun lug'atidagi genetik ma'nosi *sportning xokkey sohasida* “gol bo'lishi ehtimoli bor vaziyatda shaybani egallagan xokkeychini qo'pol ravishda to'xtatib qolish uchun belgilanadigan jarima shayba”ni aks ettiradi.

Asos ma'nodan uzilgan leksemalar mustaqillikkacha o'zlashgan so'zlar amaliyotida ham ko'p uchraydi. Ular nafaqat etimologlar, balki “so'zning mag'zini chaqa oladigan” zukko til egalari uchun ham allaqachon qiziqarli mavzuga aylanib ulgurgan. Masalan, o'zbek halqi tilida forscha so'zlar hisoblangan *hamshira* so'zining “birga sut emishgan”, milk



soʻzining “tirnoq ostidagi oq qism”, chil-chil soʻzining “qirqta-qirqta”, *zimiston* soʻzining “qish” maʼnolari etimologik maʼnosidan uzoqlashgan. Ular tilning tarixiy taraqqiyoti sharoitida kengayish, torayish, nom koʻchishlar asosida ayrim oʻzgarishlarga uchragan. Bundan tashqari, oʻzbek tili leksikasida ombur leksemasi faollashishi taʼsirida ikkinchi forscha soʻz — *juftak (juftagini rosladi)*ning “kichik ombir”ni ifodalash uchun ehtiyoj boʻlmay qolgan. Yoki xalq oʻzi uchun yengil boʻlgan tilda (shevada) — okkazional maʼnoda “kampiroviz” (kampirogʻiz / kampirning ogʻzi) soʻzini yasab olgan.

Bunday misollarni boshqa til oʻzlashmalari misolida ham davom ettirish mumkin. *Ingliz tilidan oʻzlashgan kenguru soʻzining, aslida, Avstraliya aborigenlari tilida* — gapingizga tushunmadim, inglizcha *volapyuk* soʻzining *world* — *dunyo, speak* — *gapirmoq: dunyo tili* maʼnolari asos maʼnosidan ancha uzoqlashgan va ularni aniqroq tushunish etimologik tahlillar talab qilinadi.

Maʼlumki, muayyan masofadan turib simsiz shaklda qurilmalar oʻrtasidagi axborotlarni uzatish texnologiyasi *blutus* nomi bilan yuritilyapti. Inglizcha *blutus (bluetooth)* soʻzining etimologiyasi *koʻk tish* maʼnosida boʻlib, uning nominatsiya tarixi uzoq davrlarga borib taqalsa-da, innovatsiyaning oʻzi yaqindagina kashf etilgani bilan ham ahamiyatlidir.

Axborot texnologiyalari atamaları orasida *bot* (inglizcha *bot* “robot” soʻzining qisqartmasi, *chex tilida* — “robota” — “erksiz mehnat”) oʻzlashmasi mexanik bajarilishida koʻp vaqt talab etadigan amallarni yoki turli tipdagi amallarni avtomatik bajarishga ixtisoslashgan dastur maʼnosiga ega. Mazkur leksema ilmiy tildan umumxalq tili soʻzlashuv uslubiga tez va osongina koʻchdiki, bugungi kunda smartfon va planshetlarining ishlash jarayonini turli tipdagi botlar ishtirokisiz tasavvur qilib boʻlmaydi. Umuman olganda, hozirgi oʻzbek tilida *bot* soʻzi ifodalaydigan pragmatik maʼnoning manba tildagi asos maʼnosiga aloqadorligi yoʻqolgan.

*Treyler* soʻzi inglizcha *tortmoq, sudramoq, izidan ergashmoq* maʼnolarini ifodalaydi. Oʻzlashma soʻz ifodalaydigan “film (teledastur, radioeshittirish va shu kabilar)ning voqelar rivojini jozibador va qisqa kadrlar asosida shakllantiradigan videorolik” tushunchasining asos maʼnosida qoʻllanuvchi leksemalar yoki asos maʼnosi qisman oʻzgargan leksemalar sememasiga yaqinligi sezilmaydi.

*Blokcheyn* termini ham *mayning, kriptojeking, token, bitkoyn* soʻzlari qurshovida kirib keldi va ular *kriptovalyuta* leksemasi atrofida paradigmatic munosabat hosil qildi. Aniqrogʻi, *kriptovalyuta* leksemasi qurshov leksemalarga nisbatan oʻzining markaz leksema sifatidagi maqomini kengaytirib bormoqda. Uning ochiq sistemasiga muayyan neologizmlarning kelib qoʻshilishi stixiyali tarzda muqobilsiz leksikaning toʻldirib borilishini ham kun tartibiga chiqaryapti.

*Blokcheyn* inglizcha soʻz boʻlib (*blockchain / block chain*), “blokklar zanjiri”, “zanjirli mexanizm” tushunchalarini ifodalaydi. *Blokcheyn*, asosan, kriptovalyuta ishlab topish va kriptoaktivlarni tranzaksiya qilish maqsadida qoʻllanadigan texnologiya hisoblanadi. Kriptovalyuta ochiq internet tarmogʻidagi murakkab hodisa boʻlgani sababli ham uni himoyalash uchun *blokcheyn*ga kuchli ehtiyoj sezilgan. Natijada shu nomdagi texnologiya ishlab chiqilgan. Umuman olganda, *blokcheyn* oʻzlashmasining nominatsiyasi murakkab jarayon hosilasi boʻlib, uning asos maʼnoga bogʻlanishi oʻziga xos ekstremal sharoitlarni talab etadi. Shunga koʻra, bu oʻzlashmani transformatsion darajalanish holatining asos maʼnodan uzilgan leksemalar qatorida oʻrganish toʻgʻri yondashuv hisoblanadi.

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoq neologizmlari boshqa faktorlarga qaraganda o'z ustunligi bilan ajralib turadi. Yoshlar nutqining kundalik muloqot so'zlari qatoridan o'rin olayotgan bunday so'zlar tez muomala jarayoniga kirayotgani bilan ham ahamiyatlidir. Ular sirasiga *hayp, xit, mem, heshteg, trend, layk, layfhak, IMHO, trend, respekt, fleshmob* kabilarni keltirish mumkin.

Masalan, "tendensiya", "yo'nalish" ma'nolarini ifodalaygan inglizcha *trend* (2, 406) (*trend*) so'zi o'zbek tiliga "jamoatchilik fikrining yo'nalishi", "modadagi hozirgi uslub" tushunchalari bilan o'zlashdi. Ijtimoiy tarmoqlar doirasida esa o'zlashma "mavzu muhokasining jamoatchilik tomonidan avj pallaga chiqishi" kontekstida yoshlar nutqiga xoslanib qoldi. Leksemani ham bugungi semantik xususiyatidan kelib chiqib, asos ma'nodan uzilgan leksemalar qatoriga kiritish mumkin.

O'zbek tilining izohli lug'atida *terminal* (*ingl. terminal < lot. terminals — oxirgi, so'nggi; oxiriga tegishli*) so'zi polisemantik so'z sifatida izohlangan. Lug'atlarda bu kabi so'zlar manbasining lotincha yoki inglizcha so'z sifatida ko'rsatilishi tabiiy holga aylanmoqda. Hozirgi davr neologizmlarining dunyo tillariga ingliz tili orqali o'zlashayotgani va tillararo ommalashayotgan neologizmlarning ingliz tilidagi so'z hajmi kengayishiga asoslanayotgani ham o'zlashmalar manbasiga yondashuvni o'zgartirmoqda.

*Terminal* leksemasining to'rt ma'nosidan ikkitasida neologizmlik xususiyati mavjud. Mazkur so'z istiqlolgacha bo'lgan davrning imlo va izohli lug'atlariga kiritilmagan bo'lsa-da, termin yoki iste'mol darajasi cheklangan so'z sifatida uning "portning konteynerli va bog'lama yuklarni saqlash va qayta ishlashga mo'ljallangan qismi" hamda "katta miqdordagi yuk, narsa-buyum vaqtincha, mavsumiy saqlanadigan ombor" ma'nolari mustaqillikkacha bo'lgan davr leksikasi uchun tushunarli edi. Istiqloldan so'ng esa *texnik* termin tushunchasidagi "hisoblash sistemasi tarkibiga kiruvchi, axborotlarni sistemaga kiritish va undan chiqarib olish uchun mo'ljallangan chetda turuvchi, sirtqi moslama (kompyuterda ishlaganda, monitor, sichqoncha, klaviatura kabilar terminal hisoblanadi)" va "plastik kartochkalar yordamida ishlaydigan, turli hisob-kitob va to'lovlarni amalga oshirish uchun xizmat qiladigan elektron qurilma" ma'nolari o'zlashdi. Natija so'z oluvchi til leksikasiga mazkur tushunchalar uchun yangi nom tanlanmasdan *terminal* leksemasining ma'no hajmiga birlashtirildi.

Bundan tashqari, tibbiyot sohasida leksemaning inson hayoti so'nggi bosqichidagi "hayot bilan o'lim orasidagi behushlik holati" tushunchasi *terminal holat* birikmali termini bilan beriladi. Leksema etimologik ma'nosidagi "oxirgi" referenti aynan mana shu birikmali terminga aloqador hisoblanadi. Biroq *terminal holat* birikmali termini o'zbek tilining izohli lug'atida ko'rsatilmagan. Shular asosida aytish mumkinki, *terminal* so'zining etimologik ma'nosi lug'atda qayd etilgan to'rt ma'noga muqoyasa qilinsa, uni asos ma'nosida qo'llanuvchi yoki asos ma'nosi qisman o'zgargan leksemalar qatorida o'rganib bo'lmaydi.

Mustaqillikdan keyin o'zlashgan oshxonalar buyumlari nomi salmoqli miqdorni tashkil etadi. Tilshunos R. Sobirova o'zining bevosita mavzu tadqiqiga bag'ishlangan ishida uy-ro'zg'or buyumlari nomlarini leksik tizimda alohida mikromaydon (lug'aviy-ma'noviy guruh) sifatida belgilaydi va shartli ravishda olti guruhga bo'lib o'rganadi, bular: uy jihozlari ifodalovchi leksemalar; ro'zg'or yumushlariga oid asbob-anjomlarni ifodalovchi leksemalar; oshxonalar jihoz va buyumlarini ifodalovchi leksemalar; bolalar uchun kerakli jihoz va buyumlarni ifodalovchi

leksemalar; maishiy ehtiyoj uchun kerakli jihoz va buyumlarni ifodalovchi leksemalar; uy-ro'zg'or buyumlari qismlarini ifodalovchi leksemalar (8, 25). Uning o'rganishlariga ko'ra, o'zbek tili uy-ro'zg'or buyumlari leksikasida tojikcha o'zlashmalarning miqdori arabcha o'zlashmalarga qaraganda salmoqliroq. Buning sababi arab xalqlarning turmush tarzi o'zbek xalqi bilan bevosita yaqin emasligi bilan asoslanadi.

Oshxona jihoz va buyumlarini ifodalovchi leksemalar sirasiga kiruvchi *toster* o'zlashmasi inglizcha "qovurilgan yoki quritilgan non bo'laklari (tostlar) tayyorlaydigan anjom" ma'nosiga ega. O'zlashmaning manba tildagi asosi — *tost* (toast < *lot.* panis tostus) so'zi ingliz tilida "qovurib qizartirilgan non" va "qadahlardagi ichkilikni ko'tarish oldidan bildiriladigan istak so'z" referentlarini ifodalaydi. Leksema uchun asos bo'lgan etimologik ma'no va bugungi kun lug'atidagi genetik ma'no orasida uzviylik sezilmaydi.

*Toster* so'zi o'zbek tili imlo yoki izohli lug'atlariga kirmagan bo'lsa-da, jonli xalq tilida ommalashgan leksemalar qatoridan joy olgan. Bu kabi so'zlarni lug'atlarda aks ettirilishi juda ham muhim. Aks holda, bugungi kun xalq tili bilan lug'atlar orasida uzviylik yo'qoladi. Aslida, zamonaviy lug'atlarning ahamiyati davriga nisbatan zarur birliklarni o'zida aks ettira olishi bilan ham belgilanadi. Bundan tashqari, leksikada uning o'rnini bosuvchi o'zga so'z mavjud emas. Leksik lakunalarni tildagi ehtiyojiga qarab o'z o'rnida to'ldirib borish har doim ham leksika uchun manfaatli bo'lgan. Umuman olganda, asos ma'nodan uzilgan leksemalar qatorini *trest*, *topik* kabi ko'plab so'zlar misoli tahlilida ham davom ettirish mumkin.

Globallashuv jarayoning "aqli shahar" texnologiyalarini joriy etish konsepsiyasi sharoitida *parkovka* so'zi jonli so'zlashuvda ham, ijtimoiy tarmoq doirasida ham tez-tez qo'llanilayotgani seziladi. Aslida, bu so'z "avtomobillarning to'xtash joyi", "ularga vaqtincha saqlash xizmatlarini ko'rsatish bilan shug'ullanadigan maskan" tushunchasiga ega va so'zlashuv tilida uning leksikasiga to'la singib ketmagan *stoyanka* varianti ham mavjud. *Stoyanka*, *avtostoyanka* kabi birliklar tilda varvarizm maqomida, ularga alternativ shaklda yaqindagina paydo bo'lgan *parkovka* so'zining leksikadagi mavjud statusiga ham munosib baho berish zarur.

Shuni alohida ta'kidlab o'tish lozimki, o'zbek tilida mavjud imlo va izohli lug'atlarda *stoyanka*, *avtostoyanka*, *avtoturargoh*, *parkovka* kabi so'zlarning birortasi o'z ifodasini topmagan. Bular orasida so'zlashuv jarayonidagi eng faoli *stoyanka* birligi bo'lsa, *avtoturargoh* publitsistik, *to'xtash joyi* esa rasmiy uslublarda ishlatilayotgani kuzatildi. *Parkovka* o'zlashmasi esa so'nggi yillari ularning muqobili yoki ma'no hajmi ularga nisbatan toraygan so'z sifatida shakllandi. *Stoyanka*, *parkovka* so'zlari o'zbek tiliga rus tili orqali o'zlashgan bo'lsa-da, *parkovka* o'zlashmasining o'zi rus tiliga inglizcha *parking* (*avtomobillar to'xtash joyi*) so'zi motivida shakllangani e'tirof etiladi (5, 224).

*Parkovka* o'zlashmasi rus tili lug'at boyiligida ham so'nggi yillari paydo bo'ldi va uning ma'nosi *avtostoyanka* birligidan farqlandi. Aniqrog'i, *parkovka* so'ziga "turli funksional maqsadlardagi obyektlar tashrif buyuruvchilariga tegishli avtotransport vositalarining to'xtash joylarida vaqtincha turishi" (10) ko'rinishida izoh berilgan. Shuningdek, uning davlat idorasi, supermarket, savdo markazi, aeroport va vokzallar yaqinida joylashgan bo'lishi, avtotransportning qisqa muddatga qoldirilgani uchun haq to'lanmasligi, mashinani uzoq vaqt qoldirilishiga ruxsat etilmasligi kabilari ham o'ziga xos xususiyatlari sifatida ko'rsatiladi.

**Xulosa.** So‘nggi yillari paydo bo‘lgan hamda xalq tilida, aniqrog‘i, so‘zlashuv jarayonida faol birliklarning keng ommalashishi kuzatilyapti. Ularning bu jarayonda tez ommalashishi esa adabiy tilga, o‘zbek tilining lug‘at fondidan munosib o‘rin olish ehtimolini oshiradi.

Yangi davr o‘zlashmalari, o‘tgan yillar davomida, o‘ziga xos semantik evolutsiyani boshidan kechirdi. Bu, asosan, ma‘no kengayishi, ma‘no torayishi va boshqa turli hodisalar bilan bog‘liqdir. Mazkur hodislar o‘zlashma lug‘aviy ma‘nosining sifat va miqdor jihatlaridan o‘zgarishiga sabab bo‘ldi.

Istiqloq davri o‘zlashmalari, asosan, neologizm xarakterida bo‘lib, terminlarning umumiste‘mol leksikaga aylanishi bilan ham, xalq turmush tarzida paydo bo‘layotgan innovatsiyalarning nomi sifatida ham namoyon bo‘lyapti. Ularning ommalashishiga ko‘proq internet, u bilan bog‘liq ijtimoiy tarmoq va turli bloglar ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, mustaqillik davri o‘zlashmalarining transformatsion darajalanish tadqiqi o‘ziga xos ahamiyatga ega. Ularni asos ma‘noda qo‘llanuvchi, asos ma‘no qisman o‘zgargan hamda asos ma‘nodan uzilgan leksemalar ko‘rinishida farqlab o‘rganish o‘zlashma so‘z ma‘nosining umumiy talqini, etimologik ma‘noning genetik ma‘no shakllanishidagi roli kabi muammolar yechimi uchun muayyan xulosalar chiqarishda muhim ahamiyat kasb etadi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Абдуллаев Ф.А. Арабизмы в узбекском языке: Дисс. ... канд. филол. наук. — Ташкент, 1946. — 143 с.
2. Алабугина Ю. В., Шагалова Е. Н., Глинкина Л. А. Новый толковый словарь русского языка для всех, кто хочет быть грамотным. — Москва: АСТ, 2014. — 639 с.
3. Гулямова Н. Русские лексические заимствования в узбекском языке. — Ташкент: Фан, 1985. — 152 с.
4. Isakova N. Mustaqillik yillarida o‘zbek tiliga kirib kelgan xorijiy so‘zlarning tarkibiy-mazmuniy tahlili (“Xalq so‘zi” gazetasi materiallari asosida): Filol. fan. bo‘yicha fals. dokt. (PhD) ... diss. — Samarqand, 2020. — 52 b.
5. Комлев Н.Г. Словарь иностранных слов. — М.: ЭКСМО, 2006. — 669 с.
6. Mirtojdiyev M. O‘zbek semasiologiyasi. — T.: Mumtoz so‘z, 2010. — 288 b.
7. Qo‘ziyev U. O‘zbek tilidagi izohli lug‘atlarda o‘zlashma so‘zlar tadqiqi: Filol.fan.bo‘yicha falsafa doktori (PhD)...dis. aftoref. — Farg‘ona, 2018. — 52 b.
8. Sobirova R. Uy-ro‘zg‘or buyumlari leksikasi mikromaydonining lingvokulturologik talqini: Filol. fan. bo‘yicha fals. dokt. (PhD) ... diss. — Toshkent, 2021. — 58 b.
9. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. 4-jild. Zebunniso — Konigil. Aminov M., Daminov T., Dolimov T. va b. — Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002. — 682 b.
10. Словарь-справочник терминов нормативно-технической документации.

[https://normative\\_reference\\_dictionary.academic.ru/49261/Парковка](https://normative_reference_dictionary.academic.ru/49261/Парковка)

#### References

1. Abdullayev F.A. *Arabizmi v uzbekskom yazyke* (Arabisms in Uzbek), candidate's thesis, Tashkent, 1946, 143 p.
2. Alabugina Y. V., Shagalova E. N., Glinkina L. A. *Novyi tolkovyi slovar' russkogo yazyka dlya vseh, kto khochet byt' gramotnym* (A New Explanatory Dictionary of the Russian Language for Everyone Who Wants to be Literate), Moscow: AST, 2014, 639 p.
3. Gulyamova N. *Russkiye leksicheskiye zaimstvovaniya v uzbekskom yazyke* (Russian lexical borrowings in the Uzbek language), Tashkent: Fan, 1985, 152 p.
4. Isakova N. *Mustaqillik yillarida uzbek tiliga kirib kelgan xorijiy suzlarning tarkibiy-mazmuniy tahlili* (Structural and Semantic Analysis of Foreign Words that Entered the Uzbek Language during the Years of Independence), PhD thesis, Samarqand, 2020, 143 p.
5. Komlev N.G. *Slovar' inostrannykh slov* (Dictionary of Foreign Words), Moscow: EKSMO, 2006, 669 p.
6. Mirtojdiyev M. *Uzbek semasiologiyasi* (Uzbek Semiotics), Tashkent: Mumtoz suz, 2010, 288 p.
7. Quziyev U. *Uzbek tilidagi izohli lug'atlarda uzlashma suzlar tadqiqi* (Explanatory Word Research in Uzbek Dictionaries), doctor's thesis, Fergana, 2018, 52 p.
8. Sobirova R. *Uy-ruzgor buyumlari leksikasi mikromaydonining lingvokulturologik talkini* (Linguo-Cultural Interpretation of the Microfield of Lexicon of Household Items), doctor's thesis, Tashkent, 2021, 58 p.
5. *Uzbekiston milliy ensiklopediyasi* (National Encyclopedia of Uzbekistan), vol.4, Zebunniso Konigil, Aminov M., Daminov T., Dolimov T. etc. Tashkent: Uzbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002, 682 p.
10. *Slovar'-spravochnik terminov normativno-tekhnikeskoi dokumentatsii* (Dictionary-Reference Book of Terms of Normative and Technical Documentation), available at: [https://normative\\_reference\\_dictionary.academic.ru/49261/Parkovka](https://normative_reference_dictionary.academic.ru/49261/Parkovka)